

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 262

T.S. Huttenga
Ruimte rond 'de zondag' 3

MEDITATIEF 267

J. Glas
De vanger

WANDELEN MET GOD 268

B. Luiten
Bang voor
wedergeboorte?

ACHTERGRONDEN 270

B. Kamphuis
Dies irae

KERK EN MUZIEK 273

J. Smelik
Een eeuw kerstliederen

LIED VAN DE WEEK 276

J. Smelik
Lied 169:
Zingt nu de Heer,
stemt allen in

en verder...

Gedicht
Uit de kerken
Meegelezen

Albrecht Dürer, De vier ruiters uit Openbaringen 6

'DE ZONDAG' 3

In mijn eerste artikel heb ik u uitgelegd, hoe de synode is omgegaan met @ preek van &. D. @hoff over de zondag. De synode van Leusden beperkte zich tot het appel van Nieuwegein en nam geen besluit over zondagsarbeid.

In mijn tweede artikel vertelde ik u, dat de synode de uitspraak die zij wél deed zorgvuldig heeft afgeschermd tegen mogelijke misverstanden.

In dit derde en laatste artikel wil ik u graag duidelijk maken, wat 'Leusden' metterdaad heeft uitgesproken en dat dit ook echt iets betekent.

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DRS. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331242

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

£ 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers £ 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Een kern en een context

In het vorige artikel schreef ik u al, wat de kern is van de synode-uitspraak, nl. dat de opvatting van ds. D. Ophoff dat de zondag als rustdag niet gegrond is op een goddelijk gebod niet te veroordelen is. Dit is de kern, omdat het in de hele rechtsgang ging om de vraag, of deze opvatting nu wel of niet te veroordelen is. De kerkenraad van Nieuwegein zag ruimte voor de opvatting van haar predikant. De classis Utrecht zag die ruimte ook. (Een minderheidsrapport dat die ruimte niet zag, heeft de classis niet aangevaard.) De PS Utrecht evenwel veroordeelde de opvatting van Ophoff. En de Generale Synode van Leusden 1999 kiest nu op haar beurt voor de lijn van kerkenraad en classis.

Ook de synode kiest dus voor meer ruimte rond de zondag. 'Utrecht' zag die ruimte beperkter. (Dit beëindigt niet denigrerend!) De BS Utrecht veroordeelde de mening van ds. D. Ophoff. Ds. Ophoff had, alvorens zijn preek te houden, de kerkelijke weg moeten gaan. Volgens de PS steunt de zondagsrust dus op een goddelijk gebod. De

Kerkelijk leven

mening dat hier sprake is van een menselijke (of kerkelijke) instelling, kan niet. Volgens 'Leusden' kan die mening wél.

Deze mening staat echter wel in een context en het is goed om deze context hier weer te geven. kunnen zeggen, dat er om de kern van de synode-uitspraak twee positieve deeltjes cirkelen en één negatief deeltje.

Laat ik met het positieve beginnen. De synode sprak uit - ik heb dat in het vorige artikel ook al gemeld - dat in de preek van ds. D. Ophoff van 2 juni 1996 over Zondag 38 HC het belang van de erediensten en van de ruimte daarvoor duidelijk naar voren zijn gekomen. De bedoeling van deze uitspraak is om evenwicht aan te brengen in de beoordeling. Dat evenwicht is er terecht. Want ds. D. Ophoff wil niet alleen ruimte voor een 'soepele' zondagsopvatting. Hij wil ook ruimte voor de erediensten. Je zou kunnen zeggen: Ophoff wil ruimte rond het onderwerp zondag, maar hij pleit ook voor ruimte op de zondag.

Evenwicht in beoordeling is noodzakelijk en bij het aanbrengen daarvan moet je eerdijk zijn. Dat betekent echter ook, dat wij aan het negatieve niet voorbij moeten. Pen en dat element is in de preek van ds. Ophoff van Nieuwegein ook aanwezig.

Wat is het geval? In zijn preek doet ds. D. Ophoff met name twee dingen.

Hij legt een sterk accent op motivatie en hij vergeestelijkt het vierde gebod. Het gaat er volgens hem om, dat wij rust vinden in het werk dat God in Christus voor ons heeft gedaan.

Het eerste valt zeker te waarderen. Op welke **manier** komen wij het verst **in** het gehoorzamen **van** de geboden **van** God? Niet als wij deze slechts van buitenaf naar ons toe zien **komen**. Vooral als wij **van binnenuit** gemotiveerd zijn om ons eraan **te** houden. Maar **er** moet dan natuurlijk wel een duidelijk gebod bverblijven. Want anders heb je geen concrete houvast voor je dankbaarheid. Je wilt God **graag** laten **zien**, dat je Hem dankbaar bent maar wat **wil** de **Here** nu graag? Als ds. **Ophoff** van Nieuwegein de **betekenis van** het vierde **gebod** omschrijft, komt hij heel dicht bij datgene wat het eerste gebod betekent. Rust vinden bij **Gods** werk in Christus voor jou: is dat niet precies hetzelfde als dat je alleen de enige ware God vertrouwt en al het goede alleen **van** Hem verwacht (vgl. **vr./antw. 94 HC**)? Maar **als het vierde gebod zo** dicht bij het eerste ligt, ontstaat al gauw de indruk dat het vierde gebod overbodig is en die indruk **mag** een predikant bij de behandeling **van** het vierde gebod natuurlijk **niet** wekken.

Vandaar dat de synode uitsprak, dat in de preek **van** ds. D. **Ophoff** onvoldoende uitkomt, dat in Zondag 38 HC sprake is **van** een gebod, nl. **om vooral op de rustdag trouw de kerkdiensten te bezoeken. En zij beargumenteerde dit als volgt: "het is waardevol om in een Catechismus-preek over één van de Tien Geboden, de gemeente te motiveren tot liefde voor** het doel dat God op het oog heeft, maar in zo'n **preek** moet in elk geval het gebod **zelf** worden onderwezen. Je **zou kunnen** zeggen: Laten wij nu ook weer niet te bang worden voor **het** woord 'moeten'. 'Moeten' is niet altijd verkeerd! Maar het evenwicht is nog niet **rond**. Ds. D. **Ophoff** heeft nl. niet alleen de preek van 2 juni 1996 gehouden. Hij heeft de zondag daarvoor ook over het vierde **gebod** gepreekt. In **die** preek **kwam** het **gebod** om de kerkdiensten te bezoeken **en** om daarvoor de nodige **ruimte te scheppen wel degelijk aan de orde**. Aan het begin van de

preek van 2 juni 1996 verwijst ds. Ophoff zelfs naar **deze** preek. **Om** het plaatje **compleet te krijgen**, moet dit ook worden gemeld. De synode heeft zich gerealiseerd, dat veel **kerkleden** de predikant van Nieuwegein niet kennen. Wat gebeurt er dan al **gauw**, wanneer je als synode uitspreekt, dat deze dominee in **een** preek over het vierde gebod onvoldoende tot **uiting** laat **komen** dat hier sprake is van een specifiek gebod? Er ontstaat dan **maar** de in&, dat ds. D. **Ophoff** heel in het algemeen de **kracht** van het vierde gebod afzwakt. De uitspraak van '**Leusden**' over D. **Ophoff** is immers het **enige** wat men van deze predikant weet. Zo'n conclusie zou echter **volkomen** misplaatst **zijn**. Die preek **van Ophoff van 2 juni 1996** is **slechts een** momentopname. Die preek is niet de hele D. **Ophoff**! Daarom sprak de synode tenslotte uit, dat er geer-reden is om aan te **nemen** dat ds. D. **Ophoff** in het geheel **van zijn** functioneren als dienaar van het Woord binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland afwijkt van de leer van de kerk **met betrekking** tot het vierde gebod **van** de Wet van de Here.

Kort samengevat: in de preek van 2 juni 1996 pleitte ds. D. **Ophoff** uit Nieuwegein voor ruimte, voor ruimte rond 'de **zondag**'. Maar hij pleitte ook voor **ruimte** op zondag. Bovendien **was het maar één** preek. Ds. D. **Ophoff** is niet die ene preek. Door de bank genomen is er wat zijn gedachten over het vierde gebod **betreft geen** reden tot **kerkelijk** bezwaar.

Wie wacht op wat?

Het hoge woord is eruit. Het kan nu duidelijk zijn, wat '**Leusden**' wél heeft uitgesproken. **Maar** wat betekent deze uitspraak nu? Wat hebben de kerken hieraan? **Hebben** ze er wel **iets** aan?

Ds. J.P. van Bruggen uit Zuidlaren heeft **wat** dit **betreft kritiek**. Ik citeerde in **mijn** eerste **artikel** al

uit één van zijn **artikelen** in de kerkbode **van** het **Noorden**. Ik doe dat hier opnieuw (**kerkbode** van 8 oktober):
"De synode heeft ervoor willen waken dat ze meer **ging** zeggen **dan er in** de **Schrift stond**. **Prima. Maar** de kerken zitten niet op klinische uitspraken te wachten. De **zondag** wordt van **ons** afgenomen. Werk op **zondag** is **een** hot **item** in veel christelijke gezinnen. En wat is de synode-uitspraak? **Onze** zondag staat niet in de bijbel. Ik zeg het maar even **zoals** het op de **mensen** in de **kerk** is overgekomen. Die uitspraak past prima in **een** b l o - gisch betoog, maar van de synode wordt leiding verwacht, **en** dan is zo'n uitspraak dodelijk"
Ik haal in dit **artikel** opnieuw **ds. van Bruggen** aan. Ik doe dit, omdat ik **denk**, dat hij heel goed verwoordt hoe de uitspraken van '**Leusden**' bij een groot aantal kerkleden zijn geland.

Wie wacht nu op zo'n uitspraak als de synode van Leusden deed? Mijn antwoord is: daar wachtte de **kerk** van Nieuwegein op en de **kerkenraad** van die **gemeente** heeft aan de generale **synode** ook heel goed duidelijk gemaakt, **dát** ze daarop **wachtte**. Daar wachtte bovendien de kerk van Hilversum op. En die heeft dat ook tegen '**Leusden**' gezegd. Deze kerk **verzocht** om een **duidelijke** beslissing, waardoor de wonderlijke situatie beëindigd wordt dat in het **particuliere** ressort Utrecht bepaalde uitspraken niet zijn toegestaan die in **andere** ressorten wel zijn toegestaan. En voor de rest verwijs ik graag naar **mijn** eerste artikel. Als veel kerken wachten op een **synodale uitspraak** met **betrekking** tot de zondagsrust, **laten zij** dat dan duidelijk zeggen.

Toch een uitspraak voor de kerken

Toch wordt de vraag naar het nut **van** deze uitspraken terecht gesteld. Ook deze besluiten van de synode

worden afgedrukt in de publieke Acta en aan alle kerken toege-
stuurd. In dit geval wordt ook het
achterliggende rapport als bijlage
toegevoegd.
Welk nut hebben de kerken in het
algemeen dan van deze besluiten?
Volgens mij zit dat hem niet zozeer
in uitspraken over de zondag op
zich. Dat God ons gebiedt om voor-
al op de rustdag trouw de kerkdien-
sten te bezoeken, weten wij alle-
maal. Wat wel belangrijk is, dat is
dat de ruimte rond 'de zondag'
weer eens duidelijk afgebakend is
en ook, dat het begrip 'ruimte' op-
nieuw duidelijk voor de aandacht
komt.
Er bestaat ruimte rond 'de zondag.'
Als je vindt, dat de zondag als rust-
dag gegrond is op een goddelijk ge-
bod, mag je dat zeggen. Een ander
mag je dan niet bekrompen vinden.
Als je vindt dat de zondag als rust-
dag niet gegrond is op een god-
delijk gebod, mag je dat ook zeggen.
Daar mag niemand je om veroorde-
len.

Waar wachten de kerken op? Bij
zo'n vraag denk je al gauw aan nor-
men, aan duidelijke regels en richt-
lijnen. De normen vervagen immers
en wij zijn als kerken daar niet im-
muun voor. Ik zal het niet ontken-
nen. En ook in de betreffende syno-
de-besluiten staan een paar normen
recht overeind.

Maar kun je bovendien niet zeggen,
dat de kerken ook op ruimte wach-
ten?

Nieuwegein en Hilversum wachtten
daar in elk geval wel op. Is het ook
niet prachtig als je van de Here, be-
halve duidelijke geboden, eveneens
ruimte krijgt? De ruimte om zelf
een beslissing te nemen! Zeker,
daarbij moet je biddend overleggen
met God, zijn Woord lezen en in
het licht daarvan je tijd bezien.
Maar dan beslis je zelf. Zoiets ge-
tuigt van het vertrouwen, dat God
vandaag in zijn Nieuwtestamenti-
sche kinderen heeft (vgi. Gal.4).
Overigens is er daarbij ook meer
aan de hand. Daar wil ik het graag
nu over hebben.

Het hoge nut van de ruimte in de kerk

We zijn er wel eens bang voor, dat
wij teveel eer geven aan mensen.
Terecht. Want wijzelf en anderen
doen dat vaak.

Maar wat gebeurt er, als wij zeg-
gen, dat de opvatting dat de zondag
als rustdag niet gegrond is op een
goddelijk gebod niet te veroordelen
is? Dan geven wij niet alleen meer
ruimte aan mensen, maar ook aan
God! Wij lopen zo gauw het ge-
vaar, dat wij veroordelen, terwijl
God niet veroordeelt. In dat geval
oordelen wij de hecht van een an-
der (Rom.14: 4), de hecht van
God namelijk. In m'n geval gaan
wij dus heel duidelijk vóór God
staan. Dan krijgen mensen dus te-
veel macht. Dat kan nooit goed
zijn. Ik hoef dan alleen maar aan de
Vrijmaking te denken.

De ruimte rond 'de zondag' heeft
dus een algemeen nut. Wij worden
er weer bij bepaald, dat wij onze ei-
gen gedachten kritisch moeten toet-
sen aan het Woord van God.

Deze ruimte heeft ook een concreet
nut. Tot nu toe wordt de onderlinge
discussie over zondagsarbeid vaak
geblokkeerd. De één vindt, dat zon-
dagsarbeid gewoon niet mag. Er is
hier immers sprake van een godde-
lijk gebod!

De ander kiest voor zondagsarbeid
in plaats van voor werkloosheid.

De één vindt wat die ander doet ge-
woon verkeerd. Gebod is gebod!

De ander voelt dat haarfijn aan en
begint dus tegenover hem of haar
niet over zijn zondagsarbeid. Het
gevolg is, dat er verschillende cir-
cuits ontstaan. De gelijkgezinden
zoeken elkaar op. Dit werkt eenzigh-
digheid in de hand. De één is heel
sterk normgevoelig, maar heeft
weinig oog voor de werkelijkheid
waarin onze normen moeten wor-
den toegepast. De ander heeft wel
oog voor die werkelijkheid, maar
weer te weinig oog voor de nor-
men. Het is te hopen, dat nu beide
'groepen' weer meer met elkaar in
gesprek komen. Dat gesprek kan de
gehoorzaamheid aan God alleen

maar ten goede komen. God heeft
ons in de kerk niet voor niets aan
elkaar gegeven, verschillend als we
zijn.

Tenslotte nog één vraag.

Waarom niet op grond van een goddelijk gebod?

Ik kan mij voorstellen, dat er bij
veel lezers steeds een vraag door
het hoofd speelt. Zij zijn er telkens
vanuit gegaan, dat de zondagsrust
op een goddelijk gebod steunt. Ho-
ren zij dat niet elke zondagmorgen
in de kerk?

Maar nu blijkt, dat er ook ruimte is
om daar anders over te denken.

Sinds wanneer is die ruimte er? En
op grond waarvan?

Nu, wat dit betreft heeft 'Leusden'
helemaal niets nieuws gezegd. Dat
blijkt uit de volgende uitspraak van
de synode: "Voor deze benadering,
namelijk dat de zondag als rustdag
gegrond is op een verantwoorde
keus van de christelijke kerk, is in
de gereformeerde traditie altijd
ruimte geweest." Daarbij verwijst
de synode naar J. Douma, De Tien
Geboden: handreiking voor het
christelijk leven II, Kampen 1992,
m.n. blz.56.

Uit Douma's behandeling van het
vierde gebod blijkt onder meer, dat
het nog niet zo simpel is om het ka-
rakter van de zondag aan te geven.
Daar is in de kerkgeschiedenis ook
steeds verschil van mening over ge-
weest. En gereformeerde synodes
hebben zich ervoor gehoed om uit-
spraken te doen, die ze niet waar
konden maken. Zo deed, aldus
Douma, ook onze synode van Hoo-
geveen 1969—1970 bewust geen
uitspraak over allerlei sabbatskwes-
ties, die vroeger en ook nu nog een
rol in kerkelijke discussies spelen.
Ik wil hier ook graag verwijzen
naar het rapport van de commissie,
dat u t.z.t. in de Acta zult kunnen
lezen. U kunt daar lezen, dat de bij-
belse gegevens met betrekking tot
het vierde gebod verschillend wor-
den geïnterpreteerd. De één zegt,
dat de sabbat is ingesteld in het pa-
radijs en dus universele geldigheid

bezit. De ander beweert, dat de sabbat dateert uit de woestijntijd en een gebod van God aan Israël is. De één zegt, dat de Here Jezus of de apostelen de Oudtestamentische sabbat hebben vervangen door een Nieuwtestamentische (vgl. Joh.20: 19v., 26v.; Hand.20: 7; 1 Cor.16: 1v.)

De ander zegt, dat je deze conclusie niet zo zonder meer kunt afleiden uit de gegevens die het Nieuwe Testament ons biedt. En zelfs al zouden we constateren, dat de Here Jezus of de apostelen in de nieuwe bedeling de zondag als dag van samenkomst hebben ingesteld, dan is daarmee nog niet bewezen dat zij deze dag ook als rustdag hebben aangewezen.

Tenslotte spreek ik de hoop uit, dat deze artikelen én de uitspraken van de synode, alsook het ondersteunende rapport eraan mee zullen werken, dat de synode-besluiten een goede ingang in de kerken zullen vinden.

Ds. T.S. Huttenga is predikant van de Gereformeerde kerk te Groningen-West.

Rectificatie

Zeer tot onze spijt is in het vorige nummer een ongecorrigeerde versie geplaatst van de tekst van dr. A.J. Verbrugh. In de eerste kolom van bladzijde 253 had moeten staan 'een mijns inziens onjuiste weergave' (r. 8), terwijl & woorden '(waarover hij nu niet rept)' (r. 10-11) hadden moeten vervallen, evenals de woorden 'te noemen en' (r. 29). Ook de laatste acht regels van de eerste kolom van bladzijde 254 hadden niet geplaatst moeten worden. Wij bieden de heren Janssens en Verbrugh onze excuses hiervoor aan.

Mededeling van reductie en uitgever

Het nummer van De Reformatie dat u nu in handen hebt, is het laatste dat verzorgd is door Oosterbaan & Le Cointre te Goes. Vanaf 1 januari zal om blad uitgegeven worden door Scholma Druk te Bedum.

De reden voor deze ingrijpende verandering ligt in de aanvraag tot faillissement van de drukkerij en uitgeverij waartoe Oosterbaan zich begin december gedwongen zag. Aanvankelijk was er hoop dat een doorstart van de uitgeverij mogelijk zou blijken.

Vervolgens werd van verschillende kanten een bod gedaan op het bedrijf. Van de zijde van De Reformatie is in de besprekingen van meet af de mogelijkheid van een grotere zelfstandigheid in beeld gebracht. Na grondige verkenning van die optie werd een Stichting opgericht, die zelfstandig optreden mogelijk maakte. In deze stichting hebben naast redactielid drs. B. Bos de financieel deskundigen F.J. Haveman te Dronten en A. Verhoeff te Dalfsen zitting.

Na ampel beraad besloot de redactie meer zelfstandig verder te gaan. De Stichting sprak vervolgens met de curator en met enkele uitgevers/drukkers. De uitkomst van deze gesprekken was, dat Scholma Druk te Bedum een samenwerking met de Stichting is aangegaan en vervolgens de uitgave van De Reformatie en van het Handboek voor de Gereformeerde Kerken in Nederland van Uitgeverij Oosterbaan heeft overgenomen. Door zorgvuldige afspraken is op deze wijze de zakelijke voortgang van ons blad op korte en op langere termijn gewaarborgd.

Wij betreuren het ten zeerste dat het niet mogelijk is gebleken de jarenlange samenwerking met Oosterbaan ook voor de toekomst te bestendigen. Sinds 1920 werd ons blad uitgegeven in Goes en wij zijn de firma veel dank verschuldigd voor wat ze heeft betekend voor ons blad en breder. Die erkentelijkheid geldt zeker ook directeur J.M. Smit en zijn naaste medewerkers die juist ook de laatste jaren zich bijzonder en met succes hebben ingezet voor de opmerkelijke groei van het aantal abonnees. Het doet ook ons pijn dat we nu zo afscheid moeten nemen van elkaar.

De redactie is de firma Scholma Druk te Bedum erkentelijk dat zij zich heeft willen inzetten voor een goede oplossing van de gerezen problemen. Wij vertrouwen op een goede samenwerking met hen. En we hopen dat onder beding van de zegen van de Here in deze weg ook voor de toekomst goede mogelijkheden zullen blijven bestaan om De Reformatie als een goed gereformeerd opinieblad vruchtbaar te laten zijn voor de ontwikkeling van het gereformeerde leven.

Het eerste nummer in het nieuwe jaar zal DV verschijnen op 15 januari 2000.

Redactie, medewerkers, Stichting en uitgever wensen de lezers voor het komende jaar Gods zegen toe.

Halleluja, prijst den Onbegonnen

Melodie: Halleluja, eeuwig dank en ere (Geref. Kerkboek, gez. 41)

Halleluja, prijst den Onbegonnen,
die bij jaar noch eeuwen tel
die de loop der wentelende zonnen
souverein heeft vastgesteld;
die, wat immer, wiss'len moog' of keren
't groot heelal als Koning blijft regeren
Hem zij heerlijkheid en macht
nu en immer toegebracht!

Halleluja, dankt de milde Vader,
die ons tijd van leven schenkt,
die ons in geduld en in genade
ieder jaar opnieuw gedenkt.
In het holste van de nacht der tijden
blijft zijn vaderhand ons veilig leiden.
Hem zij heerlijkheid en macht
nu en immer toegebracht!

Halleluja, prijst de God der goden,
de beheersers van het graf,
die de sleutels van het rijk der doden
aan zijn Zoon in handen gaf.
Zalig, die zich stil uit handen geven
en met Christus sterven en herleven.
Hem zij heerlijkheid en macht
nu en immer toegebracht!

Halleluja, prijst den Wonderbaren,
die te rechter tijd voorziet,
die aan mensen met verknoeiide jaren
toch zijn jubeljaar aanbiedt.
Eenmaal worden levenden en doden
tot de bruiloft van het Lam ontboden.
Hem zij heerlijkheid en macht
nu en immer toegebracht!

A. Francken, 1790-1857

Bewerking: Jan Wit (1914-1980)

meditatief

...en men zal Hem de naam Immanuel geven...

Matteus 1:23

Een droom

Opeens doemt in het **bos** bij mijn geboorteplaats de oude, zwarte **brandtoren** voor me op die ik vroeger zo vaak heb beklommen. Er hangt inmiddels een bordje dat het verboden is. Maar ik herinner me nog elke trede, elke wending. Ik vat **moed** en begin weer te klimmen. Terwijl ik hoger kom, flitsen na zoveel jaar dezelfde gevoelens door me heen. Dat **gevoel** van spanning. Maar ook die andere **verwarrende** gevoelens van hoogte en gevaar, van uitzicht en overwinning. Van trots ook: ik kan het. De **kwaliteit** van de treden is niet meer die van vroeger. Ik **merk** dat mijn lichaam niet meer zo **lenig** omhoog gaat als toen. De **toppen van de bomen** zijn hoger geworden. **Om** van het uitzicht te genieten, **moet** ik toch echt boven zijn. Hoger gaat het. Ik **denk** na bij elke stap die ik doe. Ik **raak** ervan bewust dat ik een groot risico **neem**. Eenmaal boven voel ik niets van ten gevoel van overwinning. Er is **alleen** de angst. Bij elke **beweging** kraakt het houtwerk. Het **ijzeren platform** is hier en daar door roest weggevreten. Er komt **beweging** in de toren! Ik val! Ik **schreeuw** het uit van doodsangst. Schrik wakker. Het hart **bonst** in **mijn** keel.

De uitleg

Het bestaan van de **mens** zit vol uitdagingen. Een **mens** kan veel aan gedurende zijn bestaan op aarde.

Hij vertrouwt op zijn opleiding, zijn relaties, zijn instinct, zijn vermogen om te herstellen. Bij het ouder worden vertrouwt hij op een dokter en op het ziekenhuis, op de zorg van de verpleging. Je houdt het niet voor mogelijk hoever dat zelfvertrouwen kan gaan. Ik sprak eens iemand op hoge leeftijd die ernstig ziek in het ziekenhuis lag. Hij geloofde niet in God. Ik vroeg hem wat hij tegen God zou zeggen als die zou vragen: waarom moet Ik jou toelaten in mijn koninkrijk? De oude baas zei tegen me: ik weet niet of er wel iets is of komt, maar als het zover is en ik krijg die vraag te horen, dan praat ik mij er wel in. Het zit heel diep bij de mens om zelf oplossingen aan te dragen en om zichzelf te verlossen. Totdat er een moment aanbreekt in het leven - dat kan al heel vroeg zijn of pas op hoge leeftijd - waarop een mens, vanaf het platform waarnaar hij zich heeft opgewerkt, steil naar beneden valt. Dat kan gebeuren door een ernstige ziekte, bij het verlies van een kind of van een partner. Of bij de erkenning van zijn zondige aard. Dan lacht het leven hem niet meer toe. Dan gaat hij de uitdagingen liever uit de weg. Dan vraagt hij zich af welk nut zijn bestaan nog heeft. Het zijn echt niet alleen niet-gelovigen die wakker worden.

Hoe word ik wakker?

Deze droom bevat een les. De les die ieder mens zou moeten leren. Vroeg of laat. Want iedereen komt eens ten val. En het is te hopen dat het nog tijdens je leven gebeurt, niet daarna. De trotse zal vernederd worden. De sterke zal verzwakt raken. De rijke wordt in zijn hemd

gezet. Er komt een moment waarop niemand meer enig houvast zal hebben om zich heen. Men kan met zijn armen in het rond maaien en om zich heen grijpen. Maar dat zijn alleen de bewegingen die men maakt voordat men valt. Steil naar beneden.

Hoe word ik dan wakker? En hoe maak ik vervolgens mijn droom af? Probeer ik me tijdens mijn val nog ergens aan vast te grijpen? Pak ik in mijn aangeboren dommigheid m'n gsm - die heb ik toch voor noodgevallen - om de brandweer op te bellen voor een vangnet? Doe ik een schietgebedje voordat het einde, ja echt, mijn einde daar is?

Of ga ik nu eindelijk eens een keer beseffen wat mijn ouders me altijd hebben voorgehouden en voorgeleefd, wat ik op catechisatie heb geleerd, waarvoor ik belijdenis heb gedaan, maar wat ik verder mijn hele leven lang gewoon negeer: dat geloof in God me juist wil verlossen van mijn stugge volharden in zelfvertrouwen en me zover wil krijgen dat ik mijn vertrouwen ga stellen op Jezus Christus alleen. Immanuel, de vanger.

Ds. J. Glas is predikant van de Gereformeerde Kerk te Almelo.

VOOR WEDERGEBOORTE?

W
wandelen met God

In mijn vorige bijdragen b onze wedergeboorte uitdrukkelijk naar voren gekomen. Het is een dankbaar onderwerp, waarin je veel van God tegenkomt.

Toch is dat niet de enige reactie die dit oproept. Want het onderwerp is ook beladen, er is veel over te doen geweest in de loop van de geschiedenis. Het roept herinnering op aan een periode van kerkstrijd, mensen staan daardoor 'voorgesorteerd' in een bepaalde luisterhouding. 'Is er nog niet genoeg over gezegd?', vragen sommigen zich af. De afweer is voelbaar in zulke woorden. Voeg daarbij het gedweep met bekering in onze dagen, en de argwaan lijkt compleet.

Het onderwerp is te moeilijk, zo wordt gezegd, en er zijn te veel meningen over.

Inderdaad, dat laatste is juist. Ik ben getroffen door de hoeveelheid meningen over wedergeboorte. Sommige christenen dwepen ermee, anderen weten amper wat het is, en tussen deze twee uitersten zijn verder alle variaties mogelijk. Om moedeloos van te worden? Nou nee. Ik zie het meer als een onderstreping van het belang van wedergeboren worden. Juist als iets echt belangrijk is, als de toegang tot het Koninkrijk ervan af hangt, is de satan erbij om de gedachten te verwarren en onzeker te maken. Daarom, niet het hoofd laten hangen, maar wees juist extra attent om het vernieuwend werk van de Heilige Geest te ontvangen.

Weet u, wat zo opvallend is? Zodra het woord 'wedergeboorte' valt, denken veel mensen dat ze beoordeeld worden. Ze zijn daar bang voor, en spreken dat ook uit: 'nee hoor, daar moet ik niets van hebben!'.

Opvallend, zei ik. Want vreemd is het niet. Het gesprek over wedergeboorte ging en gaat vaak samen met oordelen over andermans hart. Zo komt dat ook over, als andermans ervaringen ten voorbeeld worden gesteld. Als een ander zoiets beleeft en ik niet, dan ben ik degene die tekortschiet. Zo werkt dat ongetwijfeld.

Mensen die het verkeerde daarvan inzien, zeggen dan ook met grote stelligheid: 'ik laat mij niet beoordelen'. En terecht.

Maar weet u wat het vermoeiende daarvan is? Dat toch voortdurend 'wedergeboorte' gekoppeld wordt

aan 'oordelen', hetzij positief hetzij negatief. De één denkt, dat hij oordelen kan over andermans hart, en de ander zet zich daar bij voorbaat tegen af. Maar beiden zijn zo bezig met het oordeel. En dat is zo'n verkeerde invalshoek, dit is bederf van het allermooiste.

Daarom wil ik u wat vragen.

Beschouw het: als een soort uitdaging, maar wel een noodzakelijke: wilt u, als wedergeboorte ter sprake komt, dat los zien van menselijk oordelen? Laten we elkaar hierover niet oordelen, laten we ons hier ook niet tegen verzetten, laten we het gewoon in dit verband niet over oordelen hebben!

Dan, en dan alleen, komt de weg vrij om samen te zien wat wèl de bedoeling is. De Geest van God wil iets moois doen in ons leven.

Hij schenkt ons de Here Jezus in eigen Persoon. Tot vergeving van de zonden, maar dat niet alleen. Hij geeft ons deel aan het kven van de Heer, in de meest omvattende betekenis van het woord. Wij krijgen deel aan zijn gezindheid, zijn toewijding, zijn m i e r van omgaan mensen, zijn liefde, zijn vabonden-zijn met God, zijn gebed, zijn verlangen, enz. En zo nodig ook aan zijn verontwaardiging, zijn opkomen voor de zaak van God, zijn spreken zonder aanzien des persoons, enz.

Wie dit enigszins zo ervaart, ontdekt al gauw dat dit niet iets is om over te discussiëren. En al helemaal niet om elkaar de maat te nemen! Nee, dit is om te ontvangen, heel persoonlijk en toch ook samen. Het zaad (het Woord van God) is gegeven aan de gemeente, met de stellige bedoeling dat wij elkaar zouden helpen en aanvullen in het luisteren en verwerken.

Oordeel?

Perfectie?

Een andere angstaanjagende gedachte is: 'nu moet ik voortaan alles goed doen!'. In de trant van 'fouten zijn verleden tijd, als je zondigt ben je niet wedergeboren.' Tja, zo wordt het ook een hachelijk onderwerp. Dan wordt wedergeboorte iets, dat je vele malen per dag kwijt kunt raken. En zeker, ik versta dit, zo wordt met deze gave van de Geest door mensen omgesprongen!

Maar laat u door verkeerde toepassing niet van de wijs brengen. En juist deze fout is zo gemakkelijk in te zien. Het gaat over een geboorte, een begin van nieuw leven met en vanuit Jezus Christus, door de Heilige Geest. Heb je wit meegemaakt op een kraamvisite, dat kritisch geïnformeerd werd naar de carrière van het kind, en de vordering daarvan? Inderdaad, dat zou nergens op slaan. Maar kijk dan ook bij wedergeboorte niet naar een religieuze carrière of zo, dat is gewoon niet aan de orde! **Hi** gaat hierin enkel en alleen (en toch allesomvattend) om de ontdekking: waar begint het leven van de christen?

Wie het Woord leest in het verlangen de Here Jezus daarin te ontmoeten, zal merken dat hij (vroeg of laat) zal vinden Wie hij zoekt. Hij zal ervaren, dat zijn leven een nieuwe bron ontvangt. Alles verandert daardoor, denken, verlangen, spreken, kijken, besteden, bidden, enz. Dat is iets geweldigs. Dat is net zo mooi, als een klein kind z'n eerste stapjes zet. De omgeving reageert daarop verrukt, of niet? Wie dan zegt: 'waarom loopt het nog niet beter?', is geheel buiten de orde. De eerste stappen zijn nog wiebelig, uiteraard, maar ze zijn er, daar gaat het om. En daarin ligt de belofte van verdere ontplooiing. Ook in die zin moeten we elkaar dus niet oordelen, en zeker niet met de meetlat van de perfectie. Dat zou dodelijk zijn! Wel mogen we van elkaar verwachten, dat we samen ons erop toelagen iets van de Here Jezus te laten zien, in ons doen en

laten, spreken en zwijgen. Ook zonder dat het al perfect is, kan dat toch wel heel echt zijn. En daar gaat het om. Het is iets van een kind, zo ongecompliceerd.

Onbevangen

Dat lijkt haast lachwekkend: wie is hier nog ongecompliceerd? Mensen kunnen zo complex in elkaar zitten met hun meningen en (voor)oordelen. Wie is er nog in staat onbevangen te reageren op mensen en situaties? Niet naïef of kritiekloos, dat is wat anders. Maar onbevangen, d.w.z. dat een nieuw begin een kans krijgt, dat het niet meteen helemaal goed moet zijn, dat je ook de kans krijgt iets te ontwikkelen. In ieders leven doet de Here het niet eender, er is veel variatie, de meeste dingen kunnen ook anders. Terwijl het dilemmaal toch vanuit dezelfde gezindheid kan worden gezegd of gedaan, uit liefde tot Christus. Laten we proberen, dit in elkaar te herkennen. Vaak is dat met eens moeilijk. Hoog niveau kan ontbreken en gebreken zullen we altijd bij elkaar tegenkomen, en toch: de bron waaruit iemand leeft verloochent zich niet.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-C.

Radlokerkdienst

Kerkbladen.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

Uit de kerken

Op D.V. 26 december a.s. (17.00 uur) zal de Stichting Zendtijd voor Kerken een radiokerkdienst den vanuit de Gereformeerde Kerk te Ede. Voorganger zal in deze dienst zijn ds. J. Wesseling.

Kerstviering met asielzoekers

Op D.V. vrijdag 24 Engelstalige kerstviering met asielzoekers plaats in de Petrakerk, Busken Huetlaan 2 te Harderwijk. Ds. S. de Vries verzorgt de bijbel-overdenking.

Verder levert o.a. een koor een bijdrage aan deze avond. Voor degenen die het Engels moeilijk kunnen volgen, is van de meditatie in het Nederlands

beschikbaar. De bijeenkomst begint om 19.30 uur. Na afloop is er gelegenheid koffie of thee te drinken en de asielzoekers te ontmoeten. Er is een boekentafel aanwezig van Evangelielectuur Anderstaligen Service (EAS). De asielzoekers krijgen, zo veel mogelijk in hun eigen taal, een christelijke kalender of agenda voor het jaar 2000 mee. Voor meer informatie: tel. 0341-417920 of 0341415833.

A
achtergronden

De jongste dag komt **dichterbij**. Dat betekent ook: de dag van het oordeel komt dichterbij. Wij verwachten immers de komst van onze Here Jezus Christus 'om te oordelen de levenden en de doden'. Wat betekent dit voor de wijze waarop wij de jongste dag verwachten?

Lied

Dag des oordeels, dag des Heren
Alles zal tot as verteren,
zoals de profeten leren.

Dag van schrik die aan zal breken
als de Rechter recht zal spreken
en het kwaad op aarde wreken.

Al in de Middeleeuwen werd zo de dag van laatste oordeel bezongen: **Dies Irae, dag van toorn**. We vinden het terug in lied 278 uit het Liedboek². Misschien kent u ook wel de adembenemende versie van Mozart in zijn Requiem – of je de bazuinen al hoort klinken die de mensen oproepen tot Gods gericht. **Dies Irae**: het lied vertolkt de angst van de middeleeuwse mens voor dat gericht, een angst die er diep in zat. Denk ook maar aan de huiveringwekkende schilderijen over de oordeelsdag door iemand als Jeroen Bosch.

Gelukkig bevat het lied meer dan alleen maar angst. Er spreekt ook hoop uit om door Christus behouden te worden in het oordeel. Daarop is het gebed dan ook gericht:

Koning in verschrikking tronend,
en toch mild de schuld verscho-
nend,

red mij, mij uw trouw betonend.

Jezus, heb toch medelijden,
denk, hoe Gij voor mij moest lij-
den.

Sta mij op die dag terzijde.

Angst en hoop

Angst en hoop, klacht en smeekgebed: dat is de inhoud van het Dies Irae. Zo werd toen, in de late Middeleeuwen, Gods gericht tegemoet gezien. Zijn het niet nog de gevoelens die bovenkomen als we nadenken over dat Laatste Oordeel? En is dat ook niet terecht? Leert de bijbel zelf ons niet hoe verschrikkelijk die dag zal zijn, als de hemelen brandende zullen vergaan en de elementen in vuur zullen wegsmelten (2 Pet. 3, 12)? Zou je er niet bang van worden, als je bedenkt dat wij dan zelfs van ieder ijdel woord renschap zullen moeten afleggen (Mat. 12, 36)? Natuurlijk, naast die angst is er de hoop op Jezus, die ons verlost van & komende toon (1 Tes. 1, 10). De angst heeft gelukkig niet het laatste woord. Dat was in de Middeleeuwen ook niet m. Angst en hoop gaan samen op. Zo leven christenen al eeuwen toe naar die dag van toom, naar het laatste oordeel.

Als dat zo is, dan is die dag niet zo zeer iets om naar te verlangen. Ja, wat w daarna komt, het Koninkrijk van God, een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, daar kun je naar uitzien, daar kun je van dromen. Maar eerst komt die dag nog. Eerst moeten we nog door de zure appel van het gericht heenbijten. Zullen de boeken niet opengaan? Wordt dan niet alles bekend, worden niet al onze heimelijke zonden openbaar? Is dat niet iets om vreselijk tegenop te zien? We hopen wel op Jezus, we vertrouwen er dus op dat we er doorheen komen, maar naar dat gericht van God kun je toch moeilijk verlangen.

Verlangen naar het gericht

Graag wil ik u laten zien dat je er vanuit de bijbel toch ook anders tegenaan mag kijken. Er is daar wel degelijk sprake van vurig verlangen naar het gericht. Je kunt er naar uitkijken, juist ook naar het oordeel van W. 'Dichterbij', zeggen we vandaag tegen elkaar, op deze laatste Schooldag voor het jaar 2000. Gelukkig, het is weer dichterbij gekomen, & wederkomst van onze Here. Ja, gelukkig, het is weer dichterbij, ook dat gericht van onze God.

Verlangen naar het gericht: bestaat dat echt? Ik zou zeggen: luistert u maar eens naar een psalm als Ps. 96 (vers 11-13):

De hemel verheuge zich, de aarde juiche
de zee bruije en haar volheid,
het veld en al wat daarop is, verblijde zich;
dan zullen alle bomen van het woud jubelen
voor de HERE, want Hij komt,

want Hij komt om de aarde te richten;
Hij zal de wereld richten in gerechtigheid
en de volken in zijn trouw.

Heel de wereld mag in gejuich uitbarsten, omdat de Here komt. Maar hoe komt Hij? Als Rechter! Juist dat is reden voor uitbundige vreugde: er zal recht gedaan worden op aarde. Er wordt een einde gemaakt aan het onrecht. Eindelijk komt er een goede, een rechtvaardige Rechter. Wat een feest! Wat heeft het volk Israël daarnaar uitgezien, als het onderdrukt werd door zijn machtige vijanden; de macht leek dan in de plaats gekomen van het recht. Kwam de Here maar, om recht te doen! Wat hebben de armen in Israël daarnaar uitgezien, als ze uitgebuit werden door de rijken. Hun recht werd verkocht. Maar hun hoop was op de Here die recht zou komen doen op aarde. Wat zagen ze uit naar de dag van de Here. Dag van toorn, Dies Irae, jazeker, voor hun verdrukkers? Maar dag van verlangen voor Gods volk. Een dag om met grote vreugde de naar vooruit te zien.

Nieuwe Testament

Is het in het Nieuwe Testament anders? Nee toch. Denk maar aan de rede van de Here Jezus over de laatste dingen. De Here vertelt over de grote tekenen die zijn komst zullen begeleiden, waardoor de mensen zullen bezwijmen van vrees en angst. Maar tegen zijn discipelen zegt Hij: "Wanneer deze dingen beginnen te geschieden, richt u op en heft uw hoofden omhoog, want uw verlossing nadert" (Luc. 21, 28). De dag van toorn is voor Jezus' volgelingen een dag om naar uit te zien, met gespannen verwachting. Het is de dag van de verlossing. Daarom wordt in de Openbaring aan Johannes die dag ook in alle toonaarden bezongen. En ook dan weer is het gericht niet de drempel waar we nog over moeten, voor Gods heil komt. Het is niet de zure

appel waar we nog doorheen moeten bijten. Nee, ook en juist dat gericht zelf wordt bezongen. Zo klinkt het in het lied van Mozes en van het Lam (Op. 15, 3-4):

Groot en wonderbaar zijn uw werken, Here God, Almachtige; rechtvaardig en barmhartig zijn uw wegen, Gij, Koning der volkeren! Wie zou niet vrezen, Here, en uw naam niet verheerlijken? Immers, Gij alleen zijt heilig. Want alle volken zullen komen en zullen voor U nedervallen in aanbidding, omdat uw gerichten openbaar zijn geworden.

Gods oordeel is het heil voor zijn volk en het heil voor de wereld Daarom wordt het bezongen. Daarom wordt er naar vooruitgezien, met heel veel verlangen. Dat leert ons de bijbel. Dat is heel wat meer dan de angst voor de dag van de toorn, en de hoop dat we er doorheen zullen komen. De bijbel leert ons leven in verwachting van Gods gericht, in blijdschap, want onze Here komt als Rechter. Gelukkig, zeggen we tegen elkaar, het is weer dichterbij.

Wijdere verbanden

Hoe zou het komen dat de angst voor die dag van toorn het verlangen vaak heeft weggedrukt? Zou het niet mee komen omdat we vaak zo vreselijk op onszelf gericht zijn, op ons eigen heil? Uiteindelijk gaat het ook daarom in dat Dies Irae-lied: Red mij, sta mij op die dag terzijde. Het gaat om mij, om mijn persoonlijk heil, om mijn verhouding tot W. De grote vraag wordt dan: kom ik er wel behouden doorheen? Angst en hoop draaien allemaal rond die ene vraag. Maar in de bijbel staat het gericht van God in veel wijdere verbanden. Het gaat erom dat God recht komt doen op aarde. Heel concreet komt Hij de dingen weer rechtzetten. Wat is er niet veel scheefgegroeid door ons toedoen: in de verhouding tussen de volkeren, in de verhouding tussen mensen onderling, in de

verhouding tussen de mens en de rest van de schepping. Maar de Here komt de aarde richten. Er zal weer recht gedaan worden, eindelijk recht.

Dat is toch iets om naar te snakken, om vurig naar te verlangen. Dat is niet iets om bang voor te zijn. Nee, je mag je erover verheugen. We naderen het eind van een eeuw die boordevol onrecht was. Wat is er niet een wreed geweld geweest in twee wereldoorlogen: hoeveel onschuldigen waren niet het slachtoffer daarvan. Er is de onvoorstelbare verschrikking geweest van de shoah, de massamoord op het joodse volk: 6 miljoen slachtoffers. Er zijn christen-vervolgingen geweest die met elkaar meer slachtoffers hebben geëist dan in alle eeuwen daarvoor – en ze gaan nog steeds door. Wat een wrede heden vonden en vinden er niet plaats in burgeroorlogen en regionale conflicten. Ontelbaar veel ongeborenen zijn in onze eeuw het slachtoffer geworden van abortus provocatus – en de ruimte daarvoor wordt nog altijd verder vergroot. Straatgeweld heeft proporties aangenomen die vroeger niet voor mogelijk werden gehouden. Grote delen van de natuur zijn en werden gedachteloos verwoest door mensen, die er toch rentmeesters over moesten zijn. Ga zo maar door: wat een onrecht.

Rechtsherstel

Zulk onrecht is voor mensen onherstelbaar. Natuurlijk: er kunnen processen worden gevoerd en straffen uitgedeeld. Dat moet ook gebeuren. Maar uiteindelijk schiet menselijk recht tekort. Vaak blijven misdaden ongestraft – of zijn straffen onbevredigend voor het rechtsgevoel. En zelfs als dat niet het geval is: slachtoffers blijven slachtoffers. Werkelijk rechtsherstel is voor mensen meestal onmogelijk. Maar de Here komt. Hij komt het onrecht wreken. Ze hadden gedacht ongestraft te kunnen blijven, de massamoordenaars en geweldplegers. Maar ze hebben niet op onze

God gerekend. Hij zal naar **recht** straffen. **Hij** komt de **verhoudingen** herstellen. Hij zal de **slachtoffers rehabiliteren**. Eindelijk komt onze wereld weer in zijn voegen.

Begrijp me goed: het gaat mij er niet om hier het pleit te voeren voor een puur **horizontale** opvatting van het laatste oordeel: alsof het alleen maar **zou gaan** om de verhoudingen **tussen** de mensen onderling. Zo'n **opvatting** is wel een tijdlang verdeeldigd door de zogenaamde **bevrijdingstheologen**. Maar ze staat haaks op de bijbelse leer, **waarin** het geloof in **Jezus Christus** beslissend is voor het eeuwig heil van de **mens**.

Maar dat betekent niet dat wij nu in de reactie moeten vervallen van verticalisme: alsof **het** niet gaat om **het** recht doen **op aarde**. De bijbel is daar vol over, dat de Here hier zijn rijk van vrede en recht komt stichten. Juist daarom leert de bijbel ons **ook zo vol verlangen uit te kijken** naar het komende oordeel. Dies **irae**, de **dag** van de toorn, is ook de dag van het recht. Het is het recht **waar** de wereld naar **snakt**, zonder het ooit te kunnen bereiken. Het is het recht dat alleen **maar van** onze God **kan** komen, van Hem die volmaakt rechtvaardig is.

Je zonden?

Maar blijft dan toch niet staan, dat: ook **wij** voor **het** oordeel van God zullen **moeten** verschijnen, wij persoonlijk, hoofd voor hoofd? Blijft dat niet een angstig **voorzicht**, **ook** als je gelooft in de vergeving van je **zonden** door het bloed van Jezus? **Zul** je toch **niet** eerst alles te horen krijgen, wat je fout hebt **ge**daan, een eindeloze catalogus van dingen waarvoor je je moet **scha**men? Veel mensen kijken zo toch nog wel tegen het laatste oordeel aan, denk ik.

Het kan getuigen van een heel ernstige levenshouding, **dat** je zo **ang**stig opziet tegen Gods gericht: je neemt je zonden ernstig en het **oor**deel van **God** daarover. Toch is het de vraag of de bijbel ons zo leert

voorzien naar de jongste dag. Kernpunt van het geloof aan het gericht is dat **Jezus & Rechter** is. Ik geloof in Jezus Christus die wederkomt om te oordelen de levenden **en** de doden. Dat wil zeggen: de Rechter is onze Redder. Wij verwachten onze Verlosser terug. Hij zal recht doen op aarde. Of, om het te zeggen met de **woorden** van zondag 19: "**&** verwacht juist Hem als Rechter uit de hemel, die Zich eerst om mij voor Gods **rechterstoel** gesteld en heel de vloek van **mij** weggenomen heeft". **Christus** heeft het oordeel gedragen. **Hij** heeft het **weggedragen**, voor ieder die in **Hem** gelooft. Daarom zal zijn oordeel voor hen vrijspraak betekenen. Niet nog een laatste bange **dag**, maar juist volkomen **verlossing**. De bijbel is daar vol over. Dat is juist het wonder van het geloof in Jezus Christus: **het** bevrijdt je **totaal** van Gods oordeel. Jezus **zegt** het zelf: "Voorwaar, **voorwaar**, Ik zeg u: **wie mijn woord hoort** en Hem gelooft, die Mij **gezonden** heeft, heeft eeuwig leven en komt niet in het oordeel" (Joh. 5, 24). **Daarom** is er geen veroordeling voor hen, die in Christus **Jezus zijn** (Rom. 8, 1). Het evangelie wil ons juist bevrijden van de angst voor de komende toorn. Het evangelie leert ons niet veel angst en een beetje hoop. Het leert ons ook niet een beetje angst en veel hoop. Maar het evangelie roept ons op tot geloof in Jezus **Christus**. Zonder geloof, ja dan is **de dag van toorn een dag van angst**, **alleen** maar angst. Maar door het geloof mogen wij **zeker** zijn van de vrijspraak. Door **het** geloof horen wij bij **Christus: Hij in ons, wij in Hem**. Die gemeenschap **met** de Heiland is onverbrekelijk, ook in het laatste oordeel.

Dat gaat zelfs zo **ver**, dat de bijbel kan **zeggen** dat de heiligen de **wereld** zullen oordelen; ja, zelfs over engelen zullen **zij** het oordeel vellen (1 Kor. 6, 2v.).⁴ Natuurlijk, het is **Christus** die het oordeel velt. Maar Hij is één met **zijn gemeente**, ook dan. Hij laat ons niet even los om ons toch nog **bang** te maken.

Maar Hij houdt **ons** vast om **ons** door het oordeel heen te dragen. De band van geloof en Liefde met Jezus **blijft** bestaan. En **volmaakte** liefde drijft de vrees uit (1 Joh. 4, 18).

Het is **weer** dichterbij, de dag van toorn, Dies **irae**. Wat betekent dat voor ons? Het betekent de oproep ons helemaal over te geven aan **Jezus Christus**. Alleen bij Hem ben je veilig voor de toorn. Maar bij Hem **ben** je dan **ook** helemaal veilig. Hoe dichterbij **zijn** dag komt, hoe **mooi** er het is. In Jezus is de dag van toorn een dag van vreugde, pure **vreugde**.

¹ Toespraak, gehouden op de 'Schooldag', 29 september 1999, in het kader van het thema 'Dichterbij'.

² Liedboek voor de kerken (Uitbreiding Gereformeerd Kerkboek Proefbundel), Zoetermeer/Heerenveen (1998), 423vv., vertaling J.W. Schulte Nordholt.

³ Dat is ook het punt waarom het gaat in Amos 5,18: "Wee hun, die verlangen naar de dag des HEREN! Wat toch zal de dag des HEREN voor u zijn? Duisternis is hij, en geen licht!" De mensen die hier aangesproken worden zijn dezelfde als bv. in vers 12: "U, die de rechtvaardige benauwt, die losgeld aanneemt, en die de armen in de poort terzijde dringt".

⁴ H., Bavinck, Gereformeerde Dogmatiek 4, 684v. vestigt daarop terecht de aandacht in dit verband.

Prof. dr. B. Kamphuis is hoogleraar dogmatiek aan de Theologische Universiteit te Kampen.

EEN EEUW KERSTLIEDEREN

J. Smelik

- kerstliederen in gereformeerde
kerkliedbundels uit de 20ste eeuw -

Door de eeuwen is met kerstfeest veel gezongen, Hoewel alle christelijke heilsfeiten in tal van liederen bezongen worden, zijn over de geboorte van Christus de meeste liederen gemaakt. En eigenlijk heeft de Schrift hiervoor al de toon gezet. Want niet met Pasen, Hemelvaart en Pinksteren maakt het Nieuwe Testament melding van het zingen van (nieuwe) liederen, maar wel met Kerst. Bij herhaling beschrijven de evangelisten dat de komst van Gods Zoon in deze wereld mensen aan het zingen brengt: Maria zingt haar Magnificat. Het eerste dat Zacharias doet als hij weer geluid kan maken, is God loven. In de kerstnacht zingen de engelen de sterren van de hemel, en leggen zij bovendien de lofzang als het ware bij de herders in de mond. Wanneer Simeon in de tempel het Heil in zijn armen houdt, maakt dat bij hem een loflied los. En tenslotte voegt Hanna, de oude profetes uit de stam Aser, haar stem in de lofprijzing.

Omdat in de Schrift het kerstfeest zingend gevierd wordt, is het niet vreemd dat vanaf de Middeleeuwen tot in onze tijd met name voor het kerstfeest veel liederen gemaakt zijn. Kerstliederen zijn binnen maar vooral ook buiten de kerkdiensten gezongen. Nu we op het punt staan voor de laatste keer in de twintigste eeuw het kerstfeest te vieren, is het een goed moment om eens stil te staan bij de kerstliederen die in de afgelopen eeuw opgenomen zijn in officieel-kerkelijke liedbundels van de Gereformeerde Kerken. Op grond van het enorme reservoir

aan kerstliederen, dat de christelijke kerk de afgelopen eeuwen heeft voortgebracht, zou je mogen verwachten dat dit van invloed is geweest op de gezangbundels. Dat wil zeggen, dat liederen voor Christus' geboortefeest ruim vertegenwoordigd zijn, en vermoedelijk ook groter in aantal zijn dan bijvoorbeeld liederen voor Passie of Pinksteren. Tot en met het begin van deze eeuw kenden de Gereformeerde Kerken een gezangbundel met twaalf gezangen. Daaronder bevonden zich de drie nieuwtestamentische cantica (lofzang van Maria, Zacharias en

Kerk en muziek

Simeon), die in deze eeuw met name rond Kerst gezongen werden. In de christelijke kerk hebben deze liederen echter voordien niet als specifieke kerstliederen gefungeerd. In de Middeleeuwen waren de cantica vooral bekend als vaste onderdelen van de getijden, de dagelijkse gebedsuren. De lofzang van Maria werd altijd in de vespers (avondgebeden) gezongen, Simeons lofzang zong men in de complete (nachtgebeden). In de reformatische gezangbundels uit de zestiende eeuw werden de drie nieuwtestamentische lofzangen niet speciaal met oog op Kerst opgenomen. Simeons lofzang, bijvoorbeeld, is in de gereformeerde traditie ten tijde van Calvijn wel gebruikt als slotzang waarmee de kerkdienst besloten werd. Doordat Petrus Datheen in 1566 het Geneefse Psalter vertaalde, kwamen de cantica in Nederlandse kerkboeken terecht. Ze werden geplaatst tussen het Tien-Geboden-lied en het berijmde Apostolicum in.

Eenige Gezangen

In de Gereformeerde Kerken werd vooral na 1910 veel gesproken over mogelijkheden om gezangen toe te voegen aan de bestaande twaalf. Na veel wikken en wegen besloot de Generale Synode van Middelburg 1933 de bundel uit te breiden van 12 naar 29 gezangen. De Kamper hoogleraar Ambtelijke Vakken, T. Hoekstra (1880-1936), verzorgde een jaar later een uitgave voor breed publiek, waarin niet alleen de gezangen afgedrukt waden, maar waarin hij bovendien uitvoerig verwoordde waarom uitbreiding van de gezangbundel verantwoord was. Hij schreef onder meer dat aan de bundel 'eenige liederen[werden]

toegevoegd voor de **Christelijke** feestdagen' en een paar liederen die 'een meer klassiek karakter dra-

Wanneer we echter op zoek gaan naar liederen die ten behoeve van het kerstfeest toegevoegd zijn, **dan ontdekken** we tot onze stomme verbazing dat we geen enkel lied kunnen vinden. Twee zouden er misschien op het eerste gezicht voor in aanmerking komen. Allereerst het tiende gezang, het bekende 'Hoe zal ik U ontvangen' van P. Gerhardt (vert. J.J.L. ten Kate). Dat is echter geen kerstlied, maar een lied voor **adventstijd**. Het **tweede Lied**, het 'Ere zij God' (gez. 11) is al evenmin een **kerstlied**, ook al **zingen** we het uitsluitend op eerste kerstdag. Het is eigenlijk zelfs geen 'lied' in de betekenis wals die binnen de protestantse kerken gehanteerd wordt. Het **betreft** namelijk de sopraanpartij van een koorwerk die de Duitse componist **F.A. Schulz** maakte op de **tekst** van het **Gloria**. (In het **Gereformeerd Kerkboek** staat **een** verkeerde 'Schulz als componist vermeld.) In 1857 werd het in Nederland voor het eerst gepubliceerd in *Het nachtegaaltje*, een bundel met **twee-** en driestemmige kinderliedjes.

Dat er geen kerstliederen **aan Eenige Gezangen** **werden** toegevoegd is des te **meer** opvallend omdat voor de andere feestdagen **wél** verschillende liederen **werden** geselecteerd. **Voor** de lijdenstijd **werden** zelfs zes gezangen uitgezocht (gez. 12 t/m 17). Daarentegen **was** men met de paas- en **pinksterliederen** (voor elk twee) weer **mg** zuinig. Voor Hemelvaart werd **één** lied geselecteerd. Het accent lag in de **gezangbundel** dus op Christus' verzoenend lijden en sterven.

Je zou **kunnen** vermoeden dat er niet meer verantwoorde kerstliederen voorhanden waren. Dat is echter niet het geval. Er waren gereformeerde **bundels** beschikbaar, die voor niet-liturgisch gebruik waren samengesteld. Daarin stonden diverse kerstliederen die inhoudelijk

aanvaardbaar waren.

Al in de bundel *Stem en Snaren*, die in 1882 door diverse gereformeerde organisaties werd samengesteld, waren tien **kerstliederen** opgenomen. Daaronder bevond zich het bekende 'Daar is uit 's werelds **duistre wolken**' van **Nicolaas Beets**.² Ook werden twee kerstliederen van **Maarten Luther** in een vertaling opgenomen: 'Gelobet seist du, Jesus **Christ**' en 'Vom **Himmel** hoch da **komm** ich her' (zie *Liedboek voor de Kerken* respectievelijk gezang 142 en 133). Destijds was **het** **overigens** vrij bijzonder dat men **zestiende-eeuwse** liederen in liedbundels opnam. Zo'n vijftien jaar eerder werden dergelijke liederen uit de zestiende eeuw in de hervormde *Vervolgbundel* niet als volwaardig behandeld, maar in een 'Aanhangsel' geplaatst. Er waren meer gereformeerde bundels waarin verantwoorde kerstliederen stonden. Bijvoorbeeld in de **conceptbundel** die in 1920 aangeboden werd aan de Generale Synode van Leeuwarden (1920): Proeve van *uitbreiding van de eenige gezangen om nevens het boek der Psalmen te worden gebruikt*. Hierin waren vier populaire **kerstliederen** opgenomen uit de hervormde bundels *Evangelische Gezangen* (1806) en *Vervolgbundel* (1866). De bundel werd door de synode **niet** voor liturgisch gebruik vrijgegeven. Een jaar later werd het liedboek wel uitgegeven 'vanwege **den kring** van belangstellenden in de verrijking van **ons kerkgezag**', waarvan J.G. Geelkerken (1879-1960) voorzitter. Het was ook de **bundel** die in de periode 1926-1933 door de Hersteld Verbanders **gebruikt werd**. Waarmee maar aangegeven wil zijn, dat de hele kwestie van **uitbreiding van** de gezangbundel mede moeilijk lag in de Gereformeerde Kerken, omdat de **meest** fervente **pleitbezorgers** op andere **terreinen** omstreden waren. **Hoe dan** ook, in 1933 **werden** in de *Eenige Gezangen* geen kerstliederen opgenomen. Zelfs de beroemde 'Kerstpsalm' van Beets (Daar is uit 's werelds **duistre wolken**), die ook

bij gereformeerde alom bekend en geliefd was, haalde het niet.

Proefbundel 1975

Toen de Gereformeerde Kerken na de Tweede Wereldoorlog met de gezangbundel aan de slag gingen, werd het lied van Beets opnieuw door een **deputaatschap** naar voren geschoven. In het **deputatenrapport** aan de Generale Synode van Hattem 1972 wordt voorgesteld het **lied** als gezang 1 in de bundel op te **nemen**.³ Het **betrof** wel een **sterk** gewijzigde versie en bovendien moest het Lied fungeren als **adventslied**.

Deputaten **stelden** geen nieuw op te nemen kerstliederen voor. In de rubriek 'Kerstfeest' plaatste het deputaatschap wel de drie nieuwtestamentische **cantica** en de **Engelenzang**. Daarmee bevestigden zij een praktijk, die eigenlijk tot op de dag van vandaag bestaat, namelijk dat de **lofzangen** van Maria, Zacharias en Simeon gezien en behandeld worden als **kerstliederen**. De **conceptbundel** werd niet door de synode vrijgegeven voor kerkelijk gebruik.

In 1975 stelde het gezangendeputaatschap diverse nieuwe liederen voor om in de **gezagbundel** op te nemen. Daaronder bevond zich niet alleen het **adventslied** 'Nu daagt het in het oosten', maar ook het kerstlied 'Dit is de dag, die God ons **schenkt**'.⁴ Dit lied van C.F. Gellert (1715-1769) stond al in de hervormde bundel *Evangelische Gezangen* (nr. 112) uit 1806. Deputaten vonden dat dit 'een **schrijftuurlijk** lied en een **verrijking van** de **gemeentezang**' was. Bij gereformeerden was dit lied in de **jaren twintig** ook **d** voorgesteld om opgenomen te worden in de bundel *Eenige Gezangen*.⁵ Maar het duurde nog ruim een halve eeuw **voor** dat de synode van Kampen 1975 het een plaats gaf in de **zogenheten Proefbundel**.⁶ Het was wel het **enige** nieuwe kerstlied. **Opmerkelijk** **genoeg kregen** – **evenals** in 1933 – liederen voor de lijdenstijd voorrang. Daarvan werden twee in de

proefbundel opgenomen ('Jezus, leven van mijn leven' en 'Ontsluit, o Heer, voor U ons **lat**'). Wat de liederen bij de christelijke heilsfeiten betreft, bleef de **passietijd** dus de volle nadruk krijgen in de gezangbundel. Van de twee **pinksterliederen** uit de *Eenige Gezangen* werd er zelfs nog één geschrap: 'Kom, Schepper-Geest, bezoek uw kerk' kon de toets der **kritiek** niet langer doorstaan. Des meer valt het op & t het aantal **hemelvaartslieder**en van één naar drie steeg.

Gereformeerd Kerkboek

Uit de opdrachten die de synode van Kampen aan het nieuwe deputaatschap gaf, kunnen we opmaken dat de **kerken** (c.q. de **synode**) blijkbaar van oordeel waren dat voor de christelijke feestdagen nu voldoende liederen voorhanden waren. Er werd in ieder **geval wél op** dracht gegeven om 'alsnog eventuele beschikbare berijmingen van **Schriftgedeelten** te verzamelen, te beoordelen en zo mogelijk daarover voorstellen te doen'; maar **over** liederen voor de feestdagen wordt met geen woord gerept. In de jaren daarna **worden** door verschillende **deputaatschappen** dan ook **geen** nieuwe liederen **voorgesteld**. Zelfs voorstellen om berijmingen van **Schriftgedeelten** aan de bundel toe te voegen, worden er niet gedaan. Het verbaast daarom niet dat de **proefbundel** in 1986 bijna ongewijzigd definitief vastgesteld werd door de Generale Synode van Heemse. Op het laatste moment lukte het nog wel om een pinksterlied toe te voegen: 'O Schepper, Geest, woon in uw kerk'.

Na 1986

Het blijft een opmerkelijk gegeven dat de gezangbundel zes jaar na verschijning alweer op de synodale agenda stond. De synode van Ormen gaf aan een **deputaatschap** de opdracht **mee** om te **onderzoeken** of uitbreiding van de gezangbundel **wenselijk** en mogelijk was. In hun rapport aan de **Berkelse synode** van 1995 evalueren deputaten

Eredienst de gezangbundel en zijn ontstaansgeschiedenis. Ze concluderen onder meer: 'Afgezien **van** de nieuwtestamentische cantica en het "Ere zij **God**" treffen we in het kerkboek slechts **één kerstlied aan**.' In de voorgestelde bundel 106 Gezangen **werden** dan **ook** zes nieuw op te **nemen** kerstliederen voorgesteld. Het **is** niet zonder betekenis op te **merken** dat de **lofzangen** van Maria, Zacharias en **Simeon** in deze **bundel** geplaatst zijn onder de 'bijbellieder' en niet in de rubriek 'kerst'. Daarmee werd **immers** indirect **aangegeven** dat deze liederen niet specifiek voor het kerstfeest bedoeld **zijn** en **breder gebruikt kunnen** worden. Deputaten hebben hier dus een andere keus **gemaakt** dan hun voorgangers in 1972, die de cantica wel tot de kerstliederen rekenden en daarmee aansloten op een bestaande praktijk. Zoals u bekend zal **zijn**, werd de voorgestelde bundel niet **vrijgegeven**. Een nieuw deputaatschap **Kerkmuziek** ging aan de slag en kwam in 1997 met een selectie van 255 liederen uit het **Liedboek** voor de Kerken. Daaronder bevonden zich een tiental liederen uit de rubriek 'Kersttijd'. Daarnaast werd ook het lied 'Daar is uit 's **werelds duistere wolken**' van Beets geselecteerd, dat in de rubriek 'Bijbellieder' staat. De selectielijst laat een evenwichtige keuze zien tussen liederen voor de verschillende feestdagen. Maar wat daar van over blijft, is op het moment dat ik dit schrijf nog onduidelijk. In ieder **geval ziet het** er wel naar uit dat het aantal kerstliederen dat vrijgegeven **wordt** voor liturgisch gebruik, uitgebreid zal worden.

Besluit

Samengevat hebben we gezien dat kerstliederen in officiële liedbunds van de Gereformeerde Kerken niet bepaald **ruim** vertegenwoordigd waren. En de liederen die **men** liet functioneren als **kerstliederen**, waren in de meeste gevallen **geen** specifieke **kerstliederen**. Zo rekenden samenstellers van bundels de

lofzangen van Maria, Zacharias en **Simeon** doorgaans tot de gezangen voor **het** kerstfeest. Hierbij zal men aangesloten hebben bij de **praktijk**, waarin deze liederen als zodanig gebruikt werden. Waarschijnlijk mede omdat er nu eenmaal niet meer kerstlieddefen vrijgegeven waren voor liturgisch gebruik. Of **misschien** geldt **ook** wel de omgekeerde redenering: omdat er geen kerstliederen waren, moest je wel naar de cantica grijpen.

Hoe het ook precies **zijn**, de schaarste aan kerstliederen **heeft** altijd in contrast gestaan met **liederen** over het lijden en sterven van **Christus**, die in gereformeerde gezangbunds steeds gedomineerd hebben. Nu **kun** je de heilsfeiten uiteraard niet **tegen elkaar** uitspelen. Maar juist daarom zou je mogen verwachten dat er gestreefd was **naar** het juiste evenwicht.

Daar komt nog een **meer** praktische reden bij. Het kerstfeest wordt thuis, op school en in de kerk **volop** gevierd met allerlei activiteiten en **samenkomsten**. Dat **maakt** het vanzelfsprekend om voldoende kerstliederen in de gezangbundel op te nemen. In dat opzicht is met de selectie uit het Liedboek voor de Kerken, die deputaten **Kerkmuziek** in december 1997 vrijgaven, een belangrijke stap voorwaarts gezet.

¹ *Eenige Gezangen in gebruik bij de Gereformeerde Kerken in Nederland, alsmede hare liturgische formulieren gelijk deze vastgesteld zijn door de Generale Synode der kerken, gehouden te Middelburg in het jaar 1933. Uitgegeven door Dr. T. Hoekstra. Kampen 1934, pag. XI.*

² Zie over dit lied: J. Smelik, Paaris uit 's werelds duistere wolken. De lotgevallen van een 19e-eeuwse kerstpsalm', in: *De Reformatie*, jrg 68 nr. 12 (19 december 1992), 235-238.

³ *Rapport inzake de bundel "Enige Gezangen" aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland bijeen te komen te Hattem op 11 april 1972, 11, 21.*

⁴ *Rapport inzake de herziening van de bundel Enige Gezangen. Aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken Kampen, 1975, 22, 54-55, 58-59.*

⁵ *Proeve van uitbreiding van de eenige gezangen om nevens het boek der Psalmen te worden gebruikt. Haarlem z.j. [1921] nr. 10.*

⁶ Gereformeerd Kerkboek. Proeve. Enschede 1976, nr. 12.

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

ZINGT NU DE HEER, STEMT ALLEN IN

lied van de week

Liedrooster

De Generale Synode van Leusden heeft haar werk met betrekking tot de gezangen afgerond. Zij besloot o.a. om 121 gezangen van de 255 gezangen uit het Liedboek voor de Kerken, die deputaten geselecteerd hadden, vrij te geven. De overige 124 liederen werden niet afgekeurd en mogen in principe gebruikt blijven worden, waarbij de synode wel tot enige terughoudendheid opriep. In de lijst van het 'Lied van de week' treden daarom twee wijzigingen op. Voor zondag 9 januari 2000 stond aanvankelijk lied 158 'Christus met eer gekroond' op het rooster. Omdat dit lied niet tot de 121 gezangen hoort, is het vervangen voor lied 169. Vandaar dat nu in dit nummer van De Reformatie een toelichting bij dit lied kunt lezen. Voor zondag 2 april stond lied 27 gepland, maar dit zal t.z.t. vervangen worden door lied 6.

Lied 169

De dichter Ad den Besten publiceerde in 1965 zijn liedbundel *Lof Lied* voor tegenstem (Barn, *Het Wereldvenster*). Het eerste lied uit deze bundel werd acht jaar later in het *Liedboek* voor de Kerken opgenomen als lied 169: 'Zingt nu de Heer, stem allen in.' In *Loflied* voor tegenstem droeg het gezang de titel: 'Een lied van licht en duister'. Het thema van het lied vat Den Besten in het Compendium als volgt samen: 'God heeft de mensen voor het licht bestemd, maar zij hebben "de duisternis liever gehad dan het licht" (Joh. 3:19).' Den Besten is bepaald niet de eerste die een lied dichtte waarin de

thematiek 'licht **k** duisternis' een cruciale rol speelt. Lieddichters hebben de eeuwen door volop gebruik gemaakt van beeldspraak waarbij het evangelie in verband gebracht wordt met noties als 'licht', 'glans', 'afstraling'. Inspiratiebron daarbij was vooral het Johannes-evangelie, waar we deze beelden met name tegenkomen. Doelbewust of niet, het lied van Ad den Besten staat in een lange traditie waarin liederen gedicht zijn over 'licht en duisternis'. Ondanks deze sterke binding met het verleden en ondanks het gegeven dat de tekst nu alweer 35 jaar oud is, hebben we te maken met een doorzichtige, eigentijdse tekst. Dat het onmiskenbaar een twintigste-eeuwse tekst is, blijkt bijvoorbeeld uit bewoordingen als 'verrukkelijke dingen' (str. 1), 'en onze dag verslapen' (str. 2), 'het lege niets verkozen' (str. 3), en 'God is om ons bewogen' (str. 5). Dit lied is een goed voorbeeld van hoe de liedtraditie van de kerk vernieuwt en levend gehouden kan worden.

Structuur

Het lied heeft een eenvoudige en duidelijke structuur. Het begint met een 'inleidende' strofe. Daarin wordt het thema kort gepresenteerd. De zangers roepen op God lof te zingen omdat Hij de mensen "in 't licht geroepen" heeft en hun volop zegent. In dit lied wordt 'licht' en 'duisternis' uitsluitend gebruikt om het scherpe contrast tussen het leven met God en het leven zonder God te duiden. Daarom betekent "in het licht roepen" in vers 1 niet enkel 'scheppen', maar ook 'leven en loven voor Gods aangezicht'. In dit lied zijn de eerste en laatste

strofe sterk op elkaar betrokken. Dat blijkt meteen al aan de inzet van het laatste vers, waarbij duidelijk teruggegrepen wordt op de allereerste versregel van het lied: zingt dan *de Heer, stem allen in met ons die* God lofgeven. Er zijn echter meer parallellen tussen het eerste en laatste couplet. Aan het einde van vers 1 wordt gesproken over de schepping van de mens. In vers 6 wordt opnieuw over God als Schepper, of beter: als *Hérschepper* gezongen: *Hij* schiep *om voor* een *nieuw* begin. De woorden 'in het licht geroepen' uit de eerste strofe hebben betrekking op de schepping; in het slotcouplet wordt de zegswijze 'in het licht roepen' echter als beeld voor de *hérschepping*: *Hij* riep *ons uit de nacht in 't licht van zijn genadig* aangezicht. Bij deze laatste versregel is het zinvol op te merken dat de constatering (God riep ons uit de nacht) metterdaad ook een óproep is om als kinderen van het licht te leven! Het valt op dat twee van de zes coupletten (vers 2 en 4) beginnen met het woordje 'maar'. Dat woordje markeert twee punten waar de tekst een radicale wending neemt: God schiep de *mens* en zegende hem, (1) maar de *mens koos* het kwade en de dood, (2) *maar* God heeft naar toch naar hem omgezien. De strofen 2 en 3 handelen over hoe wij van God afdwaalden en hoe wij kozen voor het kwade, de dood en de *genadeloze*. In de coupletten 4 en 5 staat het verlossingswerk van Christus in het centrum. Treffend is hoe diverse motieven uit de verzen 2 en 3 terugkeren in couplet 4 en 5. Zo vinden de 're&-loze schapen' uit strofe 2 hun her-

169 Zingt nu de Heer, stemt allen in

wijze: Nun freut euch lieben Christen gmein

Etlich Christlich liden Lobgesang und Psalm, Neurenberg 1523

The musical score is written on a single staff with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The melody is in a simple, hymn-like style. The lyrics are written below the staff, aligned with the notes. The lyrics are: 'I Zingt nu de Heer, stemt al - len in met ons die God lof - zin - gen, want Hij deed ons van het be - gin v - - k - j - e din - gen. Hij heeft het men - se - lijk ge - slacht in 't licht ge - roe - pen en be - dacht met lou - ter ze - ge - nin - gen.'

- 2 Maar wij verkozen 't duister meer
dan 't licht door God geschapen
en dwaalden weg van onze Heer
als redeloze schapen.
Wij hebben dag en nacht verward,
de nacht geprezen in ons hart
en onze dag verslapen.
- 3 Voor 't leven hebben wij de dood,
het lege niets verkozen,
voor vrede vreze, steen voor brood,
voor 't eeuwig goed de boze.
Wij hebben onze ziel verkocht
van ademtocht tot ademtocht
aan die genadeloze.

- 4 Maar God heeft naar ons omgezien!
Wij, in de nacht verdwaalden, –
hoe zou het ons vergaan, indien
Hij ons niet in achterhaalde,
indien niet de duisternis
het licht dat Jezus Christus is
gelijk de morgen straalde.
- 5 Heer Jezus, die ons hebt bezocht,
Gij Opgang uit den hoge,
die onze ziel hebt vrijgekocht,
dat zij U dienen moge, –
Gij herder die 't verloorne zoekt,
de hemel heeft ons niet vervloekt:
God is om ons bewogen.
- 6 Zingt dan de Heer, stemt allen in
met ons die God lof geven:
Hij schiep ons voor een nieuw begin,
hoeveel wij ook misdreven.
Hij **d**ep ons uit de nacht in 't licht
van **d**ijn genadig aangezicht.
In Christus is ons leven!

Ad den Besten, geb. 1923

der in strofe 5. in strofe 2 wordt gesproken over het prijzen van de nacht en het verslapen van de dag, terwijl in strofe 4 gezongen wordt over licht en over de morgen. Een laatste voorbeeld: zongen we in couplet drie over het verkopen van onze ziel aan de genadeloze, in vers 5 zingen we over de Here die onze ziel heeft vrijgekocht.

Melodie

Den Besten schreef zijn tekst op de markante melodie die Maarten Luther maakte bij zijn lied 'Nun freut euch, lieben Christen gmein'. Deze melodie is in deze rubriek besproken toen lied 402 ('Verheugt u, christenen, tesaam') op het rooster stond (zie *De Reformatie* 74ste jrg

nr 3 – 17 oktober 1998, pag. 65-66). De melodie is een goed voorbeeld van het melodietype &t Luther graag plaatste bij verkondigende, proclamerende teksten. Zij staat in de zogenaamde ionische modus, een destijds vrij moderne toonsoort. Karakteristiek voor het melodietype is eveneens dat de eerste noot van elke versregel kort (kwartnoten) is,

terwijl de overige noten overwegend lang (halve noten) zijn. Van de melodie worden de regels 1 en 2 herhaald in de regels 3 en 4. Opvallend is dat de melodie in de regels 5 en 6 in een hogere ligging komt. Je zou kunnen zeggen dat de boodschap, die in de eerste vier regels verteld is, ons zo in vuur en vlam heeft gezet, dat we bij regel 5 als vanzelf op een hogere toonhoogte komen te spreken. Het kan ook zijn dat de melodie ons bij de hand neemt om ons naar hoogten te voeren waar we uit onszelf niet zo maar komen.

Gebruik

Het lied staat in het *Liedboek* in de rubriek Epifaniëntijd. 'Epifanie' betekent letterlijk 'verschijnen' 'aan het licht komen'. Aanvankelijk werd het feest Epifanie op één dag (6 januari) gevierd, waarbij de Westerse kerk bijzondere aandacht besteedde aan de wijzen uit het Oosten, die het Christuskind, de Morgenster, kwamen aanbidden. Later is het feest uitgegroeid tot een

periode waarin verschillende momenten uit Christus' leven op aarde gevierd wordt, o.a. de doop in de Jordaan en de bruiloft te Kana. Daarbij bleef tijdens Epifaniëntijd het thema 'Licht dat in de duisternis schijnt' een belangrijke plaats innemen. Om deze reden past het lied uitstekend in deze rubriek. Maar dat neemt niet weg dat het lied ruimer gebruikt kan worden. Het kan (bijvoorbeeld) ook uitstekend met Kerst gezongen worden.

Dr. J. W. I. k is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

uit de kerken

Synode geeft 121 gezangen vrij

De synode van Leusden besloot 121 gezangen vrij te geven voor gebruik in de eredienst. Deze liedlijst omvat de volgende liederen uit het *Liedboek* voor de kerken: 1, 6, 9, 14, 15, 20, 21, 23, 26, 28, 30, 34, 39, 42, 43, 63, 75, 78, 87, 90, 91, 92, 95, 96, 103, 106, 107, 110, 113, 114, 115, 119, 122, 124, 125, 126, 127, 135, 139, 140, 147, 148, 152, 169, 175, 188, 189, 201, 203, 207, 208, 213, 215, 221, 225, 228, 234, 240, 241, 252, 253, 262, 264, 267, 270, 271, 281, 284, 285, 287, 288, 290, 293, 294, 296, 299, 300, 301, 316, 319, 320, 327, 328, 335, 336, 341, 350, 356, 358, 360, 368, 374, 380, 382, 387, 392, 393, 396, 397, 402, 403, 403, 409, 423, 429, 432, 434, 435, 442, 444, 448, 456, 457, 459, 460, 470, 473, 477, 479, 481.

Wat betreft de overige 134 gezangen die door deputaten kerkmuziek in hun selectie van 255 liederen aan de kerken waren aangeboden heeft de synode uitgesproken, dat de kerken er goed aan doen terughoudend te zijn inzake het gebruik daarvan in de eredienst.

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1825 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

donatus

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5227717

G E L O O F W A A R D I G V E R Z E K E R D

Pas op voor stank

Ds. M.R. van den Berg schreef in *Opbouw* van 26 november:

God verwacht van ons een heilige wandel, dat wil zeggen: een leven in overeenstemming met Gods heiligheid. De woorden 'weest heilig, want Ik ben heilig' golden niet alleen voor Israël, maar gelden ook voor ons. Wanneer wij ons als christenen thuis voelen in een sfeer en mentaliteit, waar God geen gemeenschap mee kan hebben, is er iets fout. Als wij plezier hebben in dingen waar God een afkeer van heeft, mankeert er iets aan aan onze godsvrucht, aan ons leven met Hem. En dat wordt de verhouding tot Hem, de harmonie met Hem, daardoor verstoord. Als ik tijdens de winter in Zuid-Afrika bij Zoeloes op bezoek ging, brandde in hun hut een houtvuur, zomaar midden in de hut op de vloer, zonder schoorsteen of ventilatie. Zo'n hut was een compleet rookhol, als je na een poosje opstapte, was je gewoon een gerookte paling. En in de volgende hut herhaalde zich de geschiedenis. Als je dan 's avonds thuis kwam, stonk je verschrikkelijk. Er was geen sprake van dat je zo aan tafel of in de huiskamer kon gaan zitten. De stank zat in je kleren, je haren en je poriën. Je was helemaal doorgerookt. Ik moest bij thuiskomst linea recta naar de badkamer, me grondig van top tot teen wassen en andere kleren aantrekken. Dan pas kon ik weer normaal in huis verkeren, zonder dat mijn huisgenoten uit de h e r wegliepen. Als we als christenen ons laten opnemen in en gaan meedoen in een milieu en sfeer die op gespannen voet staat met Gods heiligheid, gaat de geur daarvan zich aan ons hechten en gaan we die meedragen in ons leven. En dan gaat God zijn neus voor ons dichtknippen.

Evangelisch? Toch maar niet!

Dr. B. Wielenga schreef drie artikelen over 'Gereformeerd op z'n evangelisch?' In *Opbouw* van 10 december kwam hij met een beoordeling:

Het evangelische is eigentijds, schreef ik vorige keer. Eigentijds er dan het gereformeerde? is de vraag

die ik nu aan de orde wil stellen. Een reformatorisch wijsgeer van evangelische huize verklaart onomwonden: "zolang de gereformeerde theologie zich gebonden acht aan een zestiende- en zeventiende eeuwse confessie hoeft men niet te verwachten dat de gereformeerde theologie de praktische geloofsvragen van de hedendaagse christen zal weten aan te spreken" (W.J. Ouweneel in: *Filosofie en Theologie*, 1997:127). Dat is duidelijke taal. Toch kan het niet de bedoeling zijn om het gereformeerde in relatie met de eigen tijd te brengen door de band met het verleden op deze wijze door te snijden. Ik maak een paar opmerkingen over onze band met het gereformeerde verleden in het heden. Ik sluit af met een enkele gedachte meer is het niet – over hoe het gereformeerde aan eigentijdsheid kan winnen. Indirect valt er dan iets te leren van het evangelische. Al valt mijn oordeel over het evangelische kritischer uit dan ik zelf aanvankelijk vermoedde, mijn waardering ervoor is niet gering. We zullen er dan ook goed aan doen ons er niet voor af te sluiten. Maar er is meer dan het evangelische wat onze aandacht vraagt.

Premodern?

Het hoeft weinig betoog dat in de gereformeerde kerken en theologie de belijdenissen uit de 16e en 17e eeuw een belangrijke rol spelen. We kunnen er nog over twisten welke rol precies en in welke verhouding tot de Schrift. Maas het blijft intussen een gegeven. De confessies werden opgesteld in de tijd aan de verlichting voorafgaand. In zoverre kunnen ze premodern worden genoemd. Deze binding aan kerkelijke leeruitspraken, vrucht van intensief bijbel lezen en nadenken over de geloofsinhoud van de Schrift in rapport met de tijd van toen, moeten we vooral positief duiden. Ik vind het typerend voor het gereformeerde om rekening te houden met de kerk van alle eeuwen. We lezen de Schrift in rapport met de tijd staande op de schouders van ons voorgeslacht. De Heilige Geest is niet met onze generatie zijn werk begonnen. Dat is typisch modernistisch en individualis-

G.J. van Middelkoop

meeglezen

tisch gedacht. We zijn afhankelijk, willen ons afhankelijk weten, van wat in de loop der eeuwen over de Schrift gezegd is. We weten ons opgenomen in de kring van heiligen van alle tijden en plaatsen ook in ons belijden en beleven van ons geloof. Dat maant tot bescheidenheid. We zeggen niet makkelijk iets nieuws na bijna twintig eeuwen christelijk geloof en theologie. Gereformeerden schamen zich hun voorgeslacht niet, al schamen ze zich dood over alle leertwisten, waarmee de gereformeerde kerkgeschiedenis is bezaaid. In het gesprek met evangelischen komt dat verleden dus op tafel. Het is trouwens onmogelijk dat verleden, concreet de belijdenisgeschriften, buiten haakjes te plaatsen voor het gesprek met evangelischen rond de open bijbel. Niemand komt als een onbeschreven blad tot de Schrift. Het is beter daar maar eerlijk voor uit te komen. Het onbevange Schriftverstaan is een utopie, waar we ons niet aan gewonnen moeten geven. Het eigentijdse karakter van de gereformeerde theologie, een eigentijdse geloofsbeleving en levenspraktijk, komt niet dichterbij door de binding aan de belijdenis te relativiseren. Het typisch evangelische commentaar van Ouweneel moet onder ons maar geen gehoor krijgen! Kortom, deze binding met de kerk van alle eeuwen, ook in spiritualiteit, is karakteristiek voor wat gereformeerd heten mag. Ook de belevingskant van het geloof vindt volop ondersteuning in het gereformeerde verleden, zoals Smouter nog onlangs liet zien in ons blad.

In rapport met de tijd

Natuurlijk kunnen we in het heden niet volstaan met het herhalen van wat in vroeger tijden is beleden. Ook is het niet voldoende hetzelfde anders te zeggen ter wille van de communicatie met de eigen tijd.

Daarvoor zijn de vragen van de eigen tijd te ernstig. Gereformeerden zullen in moeten gaan op wat mensen vandaag beweegt in onze cultuur. Ze kunnen ook niet anders christen zijn dan in deze, postmoderne, tijd. Daarom dat ik een opmerking van een andere reformatorische wijsgeer, nu van gereformeerde huize, de moeite van overweging waard vind (H.G. Geertsema in: *Filosofie en Theologie* 1997:90 e.v.). Hij meent dat de gereformeerde theologie genuanceerder zou moeten ingaan op het gedachtengoed van de Verlichting. De afwijzing ervan over de hele linie maakt dat we de positieve kanten ervan niet opmerken, tot schade van het eigentijdse karakter van kerk, geloof en theologie. Creatieve verwerking van gedachten uit de Verlichtingstraditie zou het gereformeerde wel eens aan vitaliteit kunnen late winnen. Haal ik nu het paard van Troje in huis, waar juist de evangelische beweging volgens mij slachtoffer van geworden is? Wil ik nu niet hetzelfde gaan doen, waar ik haar van beschuldigde? De evangelische beweging is door de Verlichting dieper beïnvloed dan men daar zelf beseft. Het zal dan ook niet om een kritiekloze overname kunnen gaan van denkbeelden van de Verlichting. Het gaat om een bewuste verwerking ervan, die plaats vindt binnen de gemeenschap der heiligen van alle tijden en plaatsen in creatieve spanning met de eigen, gereformeerde traditie. Dus ik laat alle accent vallen op het bewust en creatief omgaan met gedachtengoed uit de Verlichting. Het laat zich moeilijk indenken dat er in de traditie van het modernisme helemaal niets te vinden zou zijn, waar wij gebruik van zouden kunnen maken in ons zoeken van de mens van vandaag. Het is ondenkbaar dat wij niets zouden kunnen ontleen aan die traditie voor de vormgeving van ons eigen belijden en beleven van het geloof. De oorsprong van het eigentijdse karakter van het evangelische moet ons aan het denken zetten. Het houdt een waarschuwing in tegen de onbewuste beïnvloeding door de Verlichting en de onkritische verwer-

king ervan. Tegelijk moet het voorbeeld van de evangelische beweging ons uitdagen tot een creatieve confrontatie met deze fundamentele geestesbeweging van onze westerse beschaving die wereld wijd haar invloed nog altijd laat gelden. Maar we nemen deze uitdaging op binnen de eeuwen omspannende gemeenschap der heiligen, die ook confessioneel bepaald is.

Een paar voorbeelden

Laat ik een enkel voorbeeld geven om het bovenstaande verhaal wat concreter te maken, in de traditie van de Verlichting ontvangt de mondigheid van het zelfstandig denkende individu centrale aandacht. Dat de evangelische beweging hierdoor beïnvloed is geworden, heb ik laten zien. Wat hier ook tegen in te brengen is, en dat is niet gering, er zit toch waarheid genoeg in om ons aan het denken te zetten. Dat is precies waar de Verlichting ons toe oproept: zelf denken! Is dat ook niet in overeenstemming met het woord van Jezus om God lief te hebben met het verstand? Dat komt in geen enkel opzicht in mindering op het liefhebben van God met het hart. De Heilige Geest werkt niet bij voorkeur in om hart en niet door ons verstand. Hij heeft ook geen bijzondere voorliefde voor emoties en gevoelens in tegenstelling tot denken en verstaan. Deze oproep om na te denken, ook wetenschappelijk verantwoord lijkt mij van veel betekenis juist in onze ontmoeting met de evangelischen. Os Guinness schreef eens een boekje met de prikkelende titel *Fit bodies, fat minds. Why Evangelicals don't think and what to do about it*. (Gezond van lichaam, lui van geest. Waarom evangelische mensen niet nadenken en wat daaraan te doen). Ook in onze geloofsbeleving is er ruimte voor nadenken, analyseren, vragen stellen, antwoorden zoeken. Dat we nadenken in gemeenschap met de kerk van alle eeuwen, staande op de schouders van ons voorgelacht, hoeft nu verder geen betoog. God lief hebben met het verstand doen we samen. Voor het gevaar van individualisme moeten we op onze hoede zijn. We zijn mensen in

gemeenschap – ook in ons denken over en doordenken van de dingen. De Verlichting stimuleert gereformeerden terecht om zoveel als mogelijk hun verstand te gebruiken. Deze oproep verraadt geen blindheid voor het gevaar van gereformeerd intellectualisme, maar is bedoeld als een waarschuwing tegen de onderschatting van de betekenis van het verstand in de hedendaagse spiritualiteit. (...)

Actualiseren

In elke tijd moeten we opnieuw onze leertraditie actualiseren in het licht van de Schrift en in antwoord op de vragen van de tijd. Die vrijheid hebben we; zo mondig mogen we zijn. Als we dan tot andere gedachten komen dan ons voorgelacht in de kerk, is daar ruimte voor, in kaart gebracht door kerkelijke afspraken neergelegd in een kerkenordening. Want we zijn geen individualisten; we staan als individuen in gemeenschap met de geloofsgemeenschap van alle tijden en plaatsen. We denken in gemeenschap; we beleven ons persoonlijke vrijheid in gemeenschap. Dat lijkt me een voluit bijbelse gedachte. De mondigheid bereikt juist in de geloofsgemeenschap haar volle potentiaal.

Dus...

We hebben dus alle vrijheid om eigentijdse vormen te zoeken voor het gereformeerde belijden en beleven van het ons overgeleverde geloof. We kunnen dan het gereformeerde verrijken door te leren van het evangelische. Maar er is wel meer dan het evangelische waar we van kunnen leren. Er is ook het oecumenische, mals die meer in het Liedboek tot uiting komt. Misschien valt er te leren van de Derde Wereldkerken, die ook in Nederland wortel geschoten hebben. En er zal nog wel meer te noemen zijn. Het lijkt me een verarming alleen van de evangelischen te willen leren. In gemeenschap met de eigen traditie toetsen we alles en behouden het goede. Die vrijheid hebben we. Dus: gereformeerd op z'n evangelisch? Nee, toch maar niet!

